

Covid-19 Hte Seng Nna San Ja Ai Ga San Ni

**1. Covid-19 Makawp
Ningkap Tsi Hte Seng Ai
Ga San Ni**

Covid-19 hte seng nna san ja ai ga san ni

Covid-19 makawp ninghkap tsi hte seng ai ga san ni

1. Covid-19 makawp ninghkap tsi htu na rai yang, kanning re lam ni hpe chye na ra ga ta?

Tinang hpe kanning re makawp ninghkap tsi htu ya na hpe shawng chye da ra ga ai. Mungkan Hkamja Dap (WHO) kaw na masat masa galaw hkrum ai tsi ni hpe sha mai ai. Dai tsi ni gaw:

- (1) Britin hte India mungdan kaw na shapraw ai Covidsheild
- (2) Britin mungdan kaw na shapraw ai AstraZeneca
- (3) American mungdan kaw na shapraw ai Pfizer, Moderna, Janssen,
- (4) Miwa mungdan kaw na shapraw ai Sinopharm (Beijing Institute of Biological Products Co-Ltd), CoronaVac (Law malawng gaw Sinovac nga nna chye ma ai)

Sinopharm (BIBP) hte Sinovac tsi ni hpe Mungkan Hkamja Dap kaw na gaw grai ah-kyak wa ai aten hta sha lang na matu 2021, May hte June shata hta ndau da ma ai. **Miwa mungdan na Sinopharm (Wuhan Institute of Biological Products Co Ltd) hte India Mungdan na Covaxin makawp tsi ni hpe gaw Mungkan Hkamja Dap kaw na jep joi ai lam naw galaw nga ai hte masat masa galaw da ai lam rai n nga shi ai.**

Hta n-ga, Makawp ninghkap tsi a atsam nga/ n-nga, atsawm sha hkangzing da ai lam nga/n nga tsi htu ya na matu hkrak hkyen lajang da ai lam nga/n nga, tsi htu ya na masha ni hta kungkyang ai lam nga/n nga lam ni hpe mung jep joi ra ga ai.

2. Covid-19 makawp tsi htu ngut ai hpang tsa lam shadang kade ram makawp lu a ta?

Mungkan Hkamja Dap (WHO) kaw na masat masa galaw da ai makawp ninghkap tsi ni a makawp lu ai shadang gaw lawu na hte maren rai nga ai.

	Covid-19 makawp Ninghkap Tsi ni	Covid-19 ana kumla ni hpe hkam sha ai kaw na makawp lu ai tsa lam shadang	Sawng ai COVID-19 Ana hpe makawp lu ai tsa lam shadang
1.	Pfizer by BioNtech Comirnaty	91.3 %	95.3 %
2.	AstraZeneca-University of Oxford by SK Bio	76 %	85 %

	Covid-19 makawp Ninghkap Tsi ni	Covid-19 ana kumla ni hpe hkam sha ai kaw na makawp lu ai tsa lam shadang	Sawng ai Covid-19 ana hpe makawp lu ai tsa lam shadang
3.	Covishield by SII	66.7 %	92 %
4.	Janssen by Johnson & Johnson	72 %	86 %
5.	Moderna	>90 %	>95 %
6.	Sinopharm by Beijing Bio-Institute of Biological Products Co Ltd	79 %	Sawk sagawn, jep joi da ai lam n nga shi
7.	CoronaVac (Sinovac) by Sinovac Biotech Ltd.	51 %	100 %

* Covid-19 makawp ninghkap tsi ni gaw Sawng ai Covid-19 Ana byin ai lam kaw na makawp maga lu ai lam nga tim, tsep kawp n kap lu ai hku na makawp maga lu ai lam n nga shi ai majaw, Makawp Ninghkap Tsi htu ngut timung, Covid-19 Makawp Ninghkap matsun ni rai nga ai ladi, n-gup magap ai lam, lata hpe bawp tawng, lata shin ntsin hte hka lang nna minit 20 na hkra lata shin ai lam, masha hpawng chyawm ai lam kaw na koi yen ai lam ni hpe matut galaw ra ga ai.

3. Covid-19 makawp tsi hpe kaning re masha ni htu ging a ta?

Covid-19 makawp tsi hpe asak 18 ning a lahta de na masha ni malawng htu mai ai raitim,

- Covid-19 ana hpe kap loi dik ai tsi dap magam gun ni
- Covid byin yang, ana hpe sawng ai hku hkam sha mai ai masha ni (Asak kaba sai ni, kaga ana nga chyalu re ai ni) hpe shawng htu ya na lam tsi hpaji munu ni hku na hpaji jaw da ma ai.
- Sai rawt, jit dwi, sinwawp ana, sin, sate, hkyun ana lu ai ni, kap bra ana lu taw tim, machyi makaw lam n sawng ai ni (Ga shadawn, HIV ana lu di ART tsi hkyep sha nga ai ni) gaw makawp tsi htu la mai ai.

4. Covid-19 makawp tsi hpe n htu mai ai masha ni

- Covid-19 ana kap nga ai ni (shnr) ana kumla hpe hkam sha nga ai ni
- Asak 12 a npu na ma ni (Pfizer Makawp tsi hta lai nna, kaga makawp tsi ni hpe asak 18 a npu na ma ni n mai htu la ai)
- Makawp tsi kaw lawm ai dat hpan ni hte n htuk ai masha ni
- Kaga makawp tsi ni hpe htu ai shaloi dat n htuk ai masha ni
- Hkumgawng li nga ai kanu ni (nkau makawp tsi gaw htu la mai ai)

Tsi dat nhtuk ai labau nga ai masha ni gaw makawp tsi rai n htu la shi yang, tsi lit hkam ni hte bawngban ai lam shawng galaw ra ai.

Hkumgawng li nga ai kanu ni gaw Covid-19 ana kap wa ai shaloi laja lana byin wa chye ai hte, ma hkum hte seng ai kaga manghkang ni hpe hkam sha wa chye ai majaw, Makawp ninghkap tsi htu la ging ai raitim, nkau makawp tsi ni gaw hkumgawng li ai ma kanu ni htu la na matu n htuk shi ai hte, masat masa galaw da ai lam ni n nga shi ai majaw, makawp ninghkap tsi htu na rai yang, kungkyang ai tsi hpaji lit hkam ni hte jahkrup ngut yang she htu la mai nga ai.

5. Covid-19 makawp tsi htu ai shaloi byin wa chye ai kaja ai hte n kaja ai lam ni Sawk sagawn da ai lam ni hta mahta nna Makawp ninghkap tsi hpe htu ra ai lang hkrak htu hkam la ngut ai hpang lawu na akyu ara lam ni hpe hkam sha lu nga ai.

- ✓ Covid-19 ana a majaw, laja lana machyi hkum ai lam, si ai lam ni hpe shyawm ya ai
- ✓ Covid-19 ana hpe kap la ai lam hte, masha ni hpe shakap ya ai lam ni hpe shyawm ya ai
- ✓ Kaga Covid-19 hpan ni kaw na mung makawp ya ai

Gara Makawp ninghkap tsi raitim 100% makawp maga ya lu ai lam n nga ai majaw, masha a asak pang, machyi makaw ana nga/ n nga, hkam jan lu ai atsam hta hkan nna, makawp lu ai shadang hta lai nna ana kap mai ai (breakthrough infection). Makawp ninghkap tsi hpe hkrak htu hkam la da ai raitim, nkau mi hta ana byin chye ai. Ndai hpe makawp tsi a makawp ya lu ai hta jan ai ana kap la ai lam ngu tsun ma ai.

Dai re majaw, makawp tsi hpe htu hkam la ngut ai hpang raitim, tinang hkum tinang makawp maga la ra ai lam ni rai nga ai, ladi, n-gup hpe mask hte magap ai lam, lata jahkring hkring shin ya ai lam, kaga masha wa hte pe 6 gang nga ra ai lam, masha hpawng shingra ni hpe koi yen ai lam ni hpe matut manoi galaw ra ga ai.

Makawp ninghkap tsi htu ngut ai hpang byin chye ai lam ni (Side effects): Makawp ninghkap tsi htu ngut ai hpang e machyi ai lam, ba ai lam, hkum nga n pyaw ai lam, tsi htu da ai hkang machyi, hkyeng, bum ai lam ni hpe hkam sha chye ai. Malawng maga gaw machyi sawng ai lam n nga ai sha lahkawng ya a hpang e mai mat wa ai hpe mu lu ga ai.

6. Makawp maga tsi htu jang, galaw ra ai lam ni hpe chye mayu ai.

Makawp maga tsi n htu shi yang

- Atsawm hkring sa la nna, hkam ja hkra nga ra ai. (Nga n pyaw byin yang makawp maga tsi n mai htu nga ai).
- Tinang hta nga chyalu ana ni a matu dingyang lu nga ai tsi ni hpe makawp ninghkap tsi rai n htu shi yang jahkring da n ra ai.
- Hkum hkrang n-gun hpe yawm shangun chye ai Sterial tsi ni hte mawng ana tsi ni hpe lu nga ai lam nga jang gaw tsi tsi ya nga ai seng ang ai tsi du ni hte tau hkrau bawngban jahkrup u.
- Ana nga chyalu rai rai , dingyang lu nga ai tsi nga ai rai rai, makawp ninghkap tsi htu ya na lit nga ai ni hpe shawng chye shangun ra ai.

Makawp ninghkap tsi rai n htu shi ai aten hte htu ngut ai hpang kalang ta

- N-gun hpring shangun ai malu masha, namlaw namlap ni hte namsi namsaw ni hpe hkum hkum sha u.
- Tsa lu ai lam hpe koi gam ra na re (hka dat hpe yawm shangun lu ai hta sha n ga, madawn mayu ai lam hpe grau sawng shangun ai majaw rai nga ai).
- Kalang mung n sha yu ai malu masha hpe sha chyim yu ai lam, kalang mung n lang yu ai shakya rai hpe chyam lang yu ai lam hpe koi gam ra ai (dat n htuk ai lam byin jang, dai ni a majaw kun? Makawp ninghkap tsi a majaw kun? ga garan chye na yak ai majaw rai nga ai).

Makawp ninghkap tsi htu ngut ai aten

- Tsi htu ya ai hkam ja dap kaw minit 30 daram dung la yu na ra ai. (Makawp ninghkap tsi hte n htuk ai kumla ni rai nga ai sai n-gun kalang ta yawm ai lam, salum gumhtawn lawan ai lam, nsa sa yak ai lam, hkum ting gaya ai lam, ahkyeng tengpang tengpang byin ai lam, myiman bum ai lam ni byin pru jang, ra ahkyak tsi tsi hkam la lu na matu rai nga ai)
- Makawp ninghkap tsi htu ai shara hta n bum wa na matu hte machyi ai lam yawm na matu hkageq kaba ya lu ai.
- Ra jang langai lahkawng ya daram nta kaw atsawm hkring la u. Yup hkru hkru yup u.
- Laja lana hkumhkrang shamu shamawt ai lam ni (ga shadawn – hka hpung yawt ai, lagaw leng jawn ai, kagat ai, hpri tawng hpai ai, gawdin ginsup ai, u mun gayat ai, tadin gayat ai) hte n-gun shadat ra ai bungli ni hpe makawp ninghkap tsi htu ngut ai hpang 7 ya lapran koi gam u.

7. Covid-19 makawp ninghkap tsi hpe gara kaw htu ang ai kun?

Makawp ninghkap tsi a atsam ningja kam mai ai lam nga hkra

- Tengman ai Covid-19 makawp ninghkap tsi jashawn ai lam hkam daga nga ai wuhpung/hpaga hpung
- Seng ang ai makawp maga tsi ni a matu masat da ai kahtet shadang hta shi hte shi hkrak mazing da ai
- Atsawm sha htaw la nna hkang zing da ai lam nga ai
- Tsi htu ai shaloi makawp maga tsi hkang zing ai hte seng ai tara ni hpe atsawm sha hkan nang ai lam nga ai
- Makawp ninghkap tsi hte seng ai bungli lamang ni hpe sharin jahpat tawn ai kungkyang masha ni nga ai
- Makawp ninghkap tsi htu ya na hkamja lam hpe gawn hkang ya ai ni a ntsa e mai kam ai shara kaw na makawp maga tsi hpe sha htu ang nga ai. Dai n rai jang makawp ninghkap tsi a atsam ningja ni n lu ai sha hpoi mat chye nga ai.

8. Covid-19 makawp ninghkap tsi ni a atsam ningja gaw aten galoi du hkra hkam ai kun?

Covid-19 makawp ninghkap tsi ni gaw ningnan tam shapraw da ai makawp maga tsi ni rai nna, dai tsi ni a atsam ningja gade daram hkam ai hpe hkrak n lu tsun shi ai sha, sawk sagawn hkaja dingyang rai nga ai.

9. Miwa mungdan kaw na galaw shapraw ai Sinopharm, CoronaVac (Sinovac) hte Gala mungdan kaw na shapraw ai Covishield Covid-19 makawp ninghkap tsi ni a lam hpe chye mayu ai.

	Sinopharm (BBIBP-CorV)	CoronaVac (Sinovac)	Covishield
Shapraw ai hpaga hpung	Beijing Institute of Biological Products Co. Ltd.	Sinovac Life Sciences Co. Ltd.	Serum Institute of India Pvt Ltd (AstraZeneca hpaga hpung hte Oxford dakkasu ni jawm galaw shapraw)
Makawp ninghkap tsi amy	Virus hkrung kanu hpe atsam mat hkra (Inactivated virus) galaw nna shapraw	Virus hkrung kanu hpe atsam mat hkra (Inactivated virus) galaw nna shapraw	Virus hkrung kanu gun ai hkrung kanu (viral vector) kaw nna galaw shapraw

	Sinopharm (BBIBP-CorV)	CoronaVac (Sinovac)	Covishield
Hkang zing tawn na kahtet shadang	2 kaw na 8 digari C kata (Palin ntsa kaw kahtet shadang yu ladat lawm ai)	2 kaw na 8 digari C kata	2 kaw na 8 digari C kata
Kade lang htuna	2 lang (Shawng lang htungut nna bat 3 kaw na bat 4 lapran e 2 lang htuna)	2 lang (Shawng lang htungut nna, bat 2 kaw na bat 4 lapran e 2 lang htuna)	2 lang (Shawng lang htungut nna, bat 4 kaw na bat 6 lapran (shr) bat 8 kaw na bat 12 e 2 lang htuna)*
Ana kumla hkamsha nga ai kaw nlu makawp magatsam	79% (2 lang htungut nna 14 ya kaw n hpang na)	51 % (2 lang htungut nna 14 ya kaw n hpang na)	66.7 %
Lajana Covid makawp magatsam	Sawksagon ai lam n nga shi ai	100 %	92 %
Mungkan Hkamja Dap kaw nra ahkyak jai lang ahkang jaw ai lam	Ahkang jaw sai 7 May 2021	Ahkang jaw sai 1 June 2021	Ahkang jaw sai 16 February 2021
Kaga chye ang ai lam ni	<ul style="list-style-type: none"> • Asak 18 ning lahta ni hpe sha htuna • Chyu jaw kanu ni mai htuna • Hkumgawng li ni a matu sawksagawn ai lam n nga shi ai majaw hkumgawng li ni hpe htuna ai hta makawp maga tsi htuna akyu hte byin wa chye ai manghkang hpe shingdaw yu nna htuna matu 		

Sinopharm makawp maga tsi hpe shawng na lang htungut nna bat 3 n hpring shi yang lahkawng lang htungaw hpang kalang htun ra sai. Shing nrai lahkawng lang htuna matu bat 4 hta jan matjang munghtuna ahkang lu ai ni dikhtum aten e lawan htun ra ai. Makawp maga tsi hpe alang hpring hkra (2 lang) htuna matu kungkyang ai hpaji munu ni hku nna hpaji jaw da nga ai.

* Lahta na makawp maga tsi htu ai hta aten gade daram gang nna htu yang kaja dik htum ngu ai lam hpe sawk hka ja ding yang re. Ndai laman mu tam ai hku nga yang Covishield tsi a shawng na lang hte hpang na lang na makawp maga tsi hpe bat 8-12 du hkra gang nna mai htu ai lam tsun da nga ai. Lama na bat 12 jan mat yang npawt kaw na bai htu n ra ai sha, 2 lang hpe mai htu ai lam matsun da nga ai. Tinang nga ai shara hta hkan nna, makawp maga tsi mai lu ai lam hte makawp maga tsi htu ya na ni a masat tawn hta mahta nna, matsun hte maren htu mai nga ai.

10. Covid-19 ana byin ngut jang makawp maga tsi n htu ai sha mai nga ai kun?

Covid-19 ana byin ngut ai hpang mung, makawp maga tsi n htu ai sha n mai nga ai. Hpa majaw nga yang ana kaw na bai mai wa ai hpang ana hpe gara aten du hkra makawp maga lu ai ngu ai hpe hpaji munu ni hku nna, hkrak n chye lu shi ai lam tsun da nga ai. Bai byin mai ai lam yawm timung, ana kaw na bai mai wa ai ni hta Covid-19 ana bai kap bra chye nga ai. Hka ja yu ai hku nga yang, Covid-19 ana kaw na bai mai wa ai ni hta makawp maga tsi htu da ai rai yang lu la ai hkam jan n-gun gaw grau kaja ai lam mu lu nga ai.

11. Covid byin ngut sai ni aten gade ram na ai hpang Covid-19 makawp maga tsi htu ang ai kun?

Covid-19 ana hkam sha nga ai ni hta ana kumla ni hkyam sa wa nna, kaga ni hpe ana n kap lu ai aten

- Yu yu ana kumla hkam sha ai ni hta ana kumla hpang ai aten kaw nna, 10 ya na ai hpang hkum kahtet kawp nna hpang shani hte
- Laja lana kumla hkam sha nga ai ni hta ana kumla hpang ai aten kaw nna, 20 ya na ai hpang Covid-19 makawp tsi sa mai htu nga ai.
- Sai ntsin san tsi tsi ai ladat hku tsi tsi hkam la ai ni hta nhtoi 90 lai ai hpang sha makawp maga tsi htu na matu rai nga ai.

12. Covid-19 makawp maga tsi hpring htu ngut ai ten hta ana makawp hkam jan n-gun pru/ n pru chye lu na matu jep chyoi rung rai (Antibody test kit) hte jep yu mai ai kun?

N mai ai. Makawp maga tsi htu nna, lu la mai ai hkam jan n-gun masa hpe chye lu na matu jep chyoi rung rai hku shadawn ai lam hpe kungkyang ai hpaji ninghkring ni hpaji jaw tawn ai lam n nga ai.

13. Covid-19 makawp maga tsi shawng na lang htu ngut ai hpang, lahkawng lang htu na matu aten du ai shaloi Covid-19 byin ai kumla ni (ga shadawn – hkum kahtet, jahkru, waw waw) nga taw jang tsi htu mai na kun?

Ana kumla nga nga ai aten hta Covid-19 makawp maga tsi kalang ta n mai htu ai. Ana kumla ni hkyam sa mai mat ai hpang sha Covid-19 makawp maga tsi sa mai htu na rai nga ai. Covid-19 ana hkam sha ai ni hta makawp maga tsi htu na matu la ra ai aten hpe ga san hti hkum 11 hta hti yu mai ai.

14. Covid-19 makawp maga tsi shawng na lang (1st dose) htu ngut ai hte Covid byin nna, mai mat jang lahkawng lang (2nd dose) hpe htu mai na kun?

Makawp maga tsi lahkawng lang (2nd dose) hpe htu mai ai. Lama na, tinang hta Covid kumla ni hkam sha nga yang gaw makawp maga tsi htu na hte seng ai hpaji jaw ai lam hpe ga san hti hkum -11 hta hti yu u.

15. Asak 60 lahta sin, salum, sai rawt, jit dwi ana nga ai ni (shr) kaga ana nga chyalu ni Covid-19 makawp maga tsi htu yang, gara zawn re ai manghkang ni (side effect) byin wa chye ai kun? Makawp maga tsi htu na n htu na chye mayu ai.

Sin ana, salum ana, sai rawt ana, jit dwi ana, sate ana nga ai ni sha n ga, asak 65 lahta nga ai ni hta Covid-19 ana byin ai rai yang, byin wa chye ai manghkang ni gaw laja lana hkam sha chye ai majaw Covid-19 makawp maga tsi hpe shawng ning shawn htu la na matu Mungkan Hkamja Dap kaw nna hpaji jaw da nga ai. Dai majaw makawp maga tsi htu na ahkang lu jang, n sa n mai sa htu la nna, tsi rai n htu shi yang tsi htu ya na hkamja lam hpe gawn hkang ya nga ai wa hpe tinang hta ana kaga nga chyalu re hpe tau hkrau tsun dan da ra nga ai.

16. HIV hkrung kanu nga ai ni hte ART tsi lu nga ai ni hta Covid-19 makawp maga tsi htu mai n htu mai chye mayu ai.

Covid-19 makawp maga tsi law malawng hpe HIV ana hkrung kanu kap ai masha kachyi mi hta sha chyam hka ja da ai lam re. Sawk sagawn hkaja tawn ai lam ni n hkum tsup shi timung, ndai ten hta Mungkan Hkamja Dap kaw nna masat masa galaw tawn ai makawp maga tsi ni gaw HIV ana kap ai ni a matu manghkang n nga ai lam tsun da nga ai. Dai sha n ga, Covid-19 makawp maga tsi ni hta hkrung ai hkrung kanu hpe jai lang da ai lam n nga ai majaw hkam jan n-gun yawm nga ai ni a matu makawp maga tsi a majaw ana kap na hkrit tsang hpa n nga ai lam tsun da ai. Covid-19 makawp maga tsi hte ART tsi ni a lapran hta mung manghkang n nga ai majaw makawp maga tsi htu ngut ai hpang mung ART tsi hpe matut mai lu ai. Tsun ga nga yang (CD4 cout) yawm nga ai hkam jan n-gun n nga ai ni hta

Covid-19 makawp maga tsi ntsa hkum hkrang hkam jan n-gun a ninghkam lam yawm chye nga ai nga nna tsun timung, dai lam hte seng nna ndai laman mu tam ai lam rai n ga shi ai.

17. Ma n lu makawp tsi lu nga ai rai yang Covid-19 makawp ninghkap tsi htu na kun? Tsi htu ngut ai hpang galoi ten hta ma n lu makawp tsi bai lu mai na kun?

Law malawng gaw ma n lu makawp tsi lu nga ai num ni hta Covid-19 makawp ninghkap tsi mai htu ai lam kungkyang ai tsi ninghkring ni hpaji jaw da ai hpe mu lu ai. Rai timung, ma n lu makawp tsi lu lang nga ai num sha ni hku nna, tsi garai n htu yang makawp ninghkap tsi a kaja lam hte n kaja lam tsi htu ya na hkam kaja lam yu gawn hkang ya nga ai ni hte shawng bawngban jahkrup mai ai lam hpaji jaw mayu ai.

Makawp ninghkap tsi nkau mi gaw sai ge shangun ai lam nkau mi byin chye ai hpe sawk sagawn chye lu ai. UK mungdan hta galaw ai sawk sagawn ai hku nga yang wan 20 kaw makawp ninghkap tsi htu ngut ai marai 79 hta saige ai lam hpe mu lu ai. Dai ni kaw nna asak si sum ai marai 19 nga ai hpe mu lu ai.

Ma n lu makawp tsi hte n seng ai makawp tsi lu lang ai amyu shayi ni hta mung sai ge ai hte tsang ra ai lam loi li nga ai hpe mu nga ai. Ma n lu makawp tsi n lu ai amyu shayi ni hta sai ge ai lam byin ai shadang 10, 000 hta marai 2 nga nna, ma n lu makawp tsi lu lang nga ai amyu shayi ni hta gaw marai 10, 000 mi hta marai 5 kaw nna marai 10 daram nga ai hpe mu lu ai. Dai zawn sawk sagawn ai lam hta Covid-19 ana zinli kaw mu tam ai lam n re.

18. Covid-19 makawp ninghkap tsi htu yang ma n mai lu ai nga ai gaw teng ai kun?

N teng ai. Ya yang Mungkan Hkam Kaja Dap kaw nna masat masa galaw ai hta Covid-19 makawp ninghkap tsi gaw mayat maya lam hte seng ai hkrang ni hpe n hkra lu ai.

19. Covid-19 makawp ninghkap tsi htu ngut ai hpang ma gun mai na kun?

Mai gun ai. Covid-19 makawp ninghkap tsi ni gaw ma gun ai lam hta hkra machyi shangun ai lam sakse n nga ai. Makawp ninghkap tsi htu ngut ai hpang na byin wa chye ai manghkan hpe myit tsang ai majaw ma n lu hkra koi gam ai lam n ra ai. Australia mungdan a sawk sagawn ai hku nga yang, ya na ten du hkra Covid-19 makawp ninghkap tsi a majaw hkritung na ma hte mayat maya hkrang ni hta hkra machyi ai lam sakse n nga ai lam hpe tsun da nga ai. Dai hta n ga, kaga ma hkum hte seng ai mabyin maka kumla byin wa mai ai sakse hpa n nga ai sha n ga, makawp ninghkap tsi htu ai a majaw mung, Covid-19 ana zinli a majaw mung ma chyasi shangai ai lam yawm shangun nga ai lam hpe mu lu nga ai.

20. Ma hkum ten hta Covid-19 makawp ninghkap tsi htu mai a ni? Ma hkum re ai ni makawp ninghkap tsi gara baw hpan htu mai na kun?

Ma hkum re ai ni Covid-19 ana zinli byin hkum hkra jang laja lana byin hkum hkra ai hte ma hkum hte seng ai kaga manghkan ni byin wa mai ai majaw ningshawng makawp ninghkap tsi htu da yang kaja ai lam tsi hpaji ninghkring ni hpaji jaw da nga ai. Law malawng gaw ma hkum ni a matu kam mai ai sawk sagawn lam hkrak n nga shi ai majaw, ma hkum ni dai makawp ninghkap tsi htu ai lam a kaja/ n kaja hte Covid byin hkum hkra nga ai rai yang byin wa mai ai baw kaja/ n kaja ai lam hpe shadawn dingdaw yu nna kungkyang ai hkam kaja lam gawn hkang ya nga ai ni hte bawngban jahkrup nna makawp ninghkap tsi htu mai nga ai.

21. Chyu jaw kanu ni makawp ninghkap tsi htu mai a ni?

Covid-19 makawp ninghkap tsi hpe kaga ni zawn chyu jaw kanu ni mung htu mai nga ai, makawp ninghkap tsi htu ngut ai hpang mung ma hpe kanu chyu jaw mai ai lam Mungkan Hkam Kaja Dap kaw nna tsun da nga ai. Ningdaw langai htu ngut ai ni mung masat da ai nhtoi du jang ningdaw lahkawng bai mai htu nga ai.

22. Du hkra makret ana (common cold/seasonal flu) byin ngut ai hpang Covid-19 ana zinli makawp ninghkap tsi htu mai ai kun? Du hkra makret ana tsi htu ngut ai hpang kade ya hta Covid-19 makawp ninghkap tsi htu mai na kun?

Du hkra makret ana hkam sha nga ai raiyang, Covid-19 makawp ninghkap tsi n mai htu shi nga ai. Du hkra makret ana mai tsai hkyam sa ngut ai hpang she Covid-19 makawp ninghkap tsi bai htu mai nga ai. Du hkra makret ana makawp tsi htu ngut ai hpang yawm dik (7) ya na ai hpang Covid-19 makawp ninghkap tsi htu mai ai lam tsi hpaji ninghkring ni hpaji jaw da nga ai.

23. Du hkra makret ana makawp ninghkap tsi (flu vaccine) htu ai hpang Covid-19 makawp ninghkap tsi n htu yang mai na kun?

Du hkra makret ana makawp ninghkap tsi (flu vaccine) gaw dai du hkra makret ana hpe sha makawp lu nna, Covid-19 ana zinli hpe gaw ninghkap lu ai lam n nga ai. Dai majaw Covid-19 makawp ninghkap tsi nan htu ra nga ai. Du hkra makret ana makawp ninghkap tsi htu ai hte Covid-19 makawp ninghkap tsi htu ai gaw 7 ya gang ra ai lam tsi hpaji ninghkring ni hpaji jaw da nga ai.

24. Covid-19 makawp ninghkap tsi hpe shawng na ningdaw langai e htu da ai raitim, ningdaw lahkawng lang na hta shawng na hte n bung ai makawp ninghkap tsi htu mai na kun?

Mungkinan Hkamja Dap kaw nna bung ai makawp ninghkap tsi myu mi hpe sha htu yang mai ai lam hpaji jaw da nga ai. Amyu hpan n bung ai kaga makawp tsi htu ai lam hte seng nna, mungdan n kau mi hta sawk sagawn ai lam hpe galaw nga ding yang rai nga tim, tangdu ai mahtai sakse n mu lu ai. Lama wa, amyu bung ai ninghkap tsi n lu mai ai raiyang Mungkinan Hkamja Dap kaw nna hkyak hkyak jai lang mai ai ahkang jaw da ai hta kaga kam mai ai makawp ninghkap tsi hpe hkam kaja gawn hkang ni hte bawngban nna htu na matu hpaji jaw da ai.

25. Covid-19 makawp ninghkap tsi lahkawng lang na ningdaw hpe n lu htu ai rai yang, bung ai makawp ninghkap tsi hte aten gade gang nna htu mai na kun? Shing nrai, amyu n bung ai makawp ninghkap tsi hpe aten gade na ai ten hta bai htu mai na kun?

Makawp ninghkap tsi a tangdu ai lam byin lu na matu masat da ai aten ladaw laman tang hpring hkra htu ra nga ai. Lahkawng lang ningdaw hta tsi htu ra ai ahkying aten masat da ai makawp ninghkap tsi myu mi hte myu mi n bung hkat nga ai. Nkau mi gaw 21 ya, nkau mi 28 ya hte 42 ya gang ai hku nna htu ra nga ai. Masat da ai nhtoi laman hta htu ai rai yang makawp ninghkap ai lam kaja dik rai nga ai. Lam amyu myu a majaw masat da ai aten lai nna 2 lang ningdaw makawp ninghkap tsi htu ai lam n nga ai raitim, makawp ninghkap tsi hpe alang hpring hkra htu ai lam galaw ra nga ai. Seng ang ai hkamja gawn hkang ya nga ai ni hte bawngban nna ni dik ai, lawan dik hku nna lahkawng lang ningdaw na htu ai lam hpe kungkyang ai tsi hpaji ninghkring ni hku nna hpaji jaw da nga ai. Sawk sagawn ai tsi hpaji ninghkring ni hku nna kam ram ai mahtai n mu shi ai raitim, ningdaw langai lang makawp ninghkap tsi htu ngut ai hpang matut nna tsi n lu htu ai hta ningdaw lahkawng lang na makawp ninghkap tsi htu ai lam hpe grau nna akyu hkam lu nga ai lam tsi hpaji ninghkring ni hkam la da nga ma ai.

26. Covid-19 makawp ninghkap tsi 2 lang htu da sai ni mung Covid bai byin ai gaw hpa majaw kun?

Covid-19 makawp ninghkap tsi mung kaga makawp ninghkap tsi ni hte maren sha rai nga ai. Makawp ninghkap tsi htu ngut ai hpang ana makawp lu ai mabyin masa hpe yawm dik bat 2 na yang chye lu nga ai. Lama wa masha langai mi gaw makawp ninghkap tsi garai n htu yang (shing n rai) makawp ninghkap tsi htu ngut ai hpang bat 2 laman ana kanu shang ngut da sai rai yang makawp ninghkap tsi htu timung, ana byin mai lu nga ai.

Gara makawp ninghkap tsi rai timung ana hpe tsa lam shadang hpring ninghkap lu ai lam n nga ai hte maren, masha a asak aprat hta hkan nna, ningpawt ana nga ai raitimung, n nga ai raitimung hkumhkrang a hkam jan n-gun atsam ni hta madung rai nga ai. Hkam jan n-gun atsam hta lai nna grau kap lu ai lam hpe mu lu ai (Breakthrough infection). Makawp ninghkap tsi hpe ningdaw hpring hkra htu ai raitim, masha nkau mi hta ana zinli naw mai byin nga ai. Dai hpe makawp ninghkap tsi a ninghkap lu ai atsam hta lai nna hkrung kanu kap loi ai lam rai nga ai ngu nna tsun lu nga ai (Vaccine breakthrough cases).

27. Covid-19 makawp ninghkap tsi 2 lang htu ngut sai ni hta mung Covid-19 matut byin ai hte bai mai tsai wa ai rai yang makawp ninghkap tsi naw htu ra na kun?

Makawp ninghkap tsi hpe ningdaw 2 lang htu ai raitim masha nkau mi gaw ana zinli bai byin lu mai nga ai. Makawp ninghkap tsi a ninghkap lu ai atsam hta lai nna, ana bai kap lu ai lam hpe (Vaccine breakthrough cases) ngu tsun ai. Dai hta n ga, amyu n bung ai virus hkrung kanu ni a majaw mung ana kap ai lam byin mai nga ai. Shawng de htu lai wa ai makawp ninghkap tsi a majaw ninghkap lu ai lam lama ma nga ai raitim hkrung kanu shang wa ai lam hpe tangdu hkra ninghkap ai lam n nga ai majaw ya na zawn ana bai kap ai lam rai nga ai. Raitimung Makawp ninghkap tsi htu da ai ni mung laja lana hkam sha ai lam yawm nga ai lam hpe mu lu nga ai. Ya na ten du hkra makawp ninghkap tsi htu ai lam hta kalang mi bai htu ra na lam hpe Mungkinan Hkamja Dap kaw nna hpa tsun da ai lam n nga ai.

28. Covid-19 makawp ninghkap tsi ningdaw 2 lang htu ngut ai hpang nhtoi gade na ai ten hta bai kahtap htu ai kun?

Covid-19 makawp ninghkap tsi hpe alang hpring hkra htu ngut ai hpang bai htu na matu ra n ra hte seng nna Mungkinan Hkamja Dap kaw nna lam matsun ai lam hpa n nga shi ai. Bai htu ra na lam hte seng nna, matsun wa ai lam nga yang, hkamja gawn hkang ya nga ai ni hku nna bai shadum hpaji jaw wa na rai nga ai.

29. Covid-19 makawp ninghkap tsi 2 lang htu ngut sai ni ninghkap tsi kaga naw mai htu na kun?

Myu n bung ai Covid virus hkrung kanu ni a matu ana sawng ai hte asak si sum ai ni kaw nna makawp lu na matu ya na ten hta masat masa galaw da hkrum ai Covid-19 makawp ninghkap tsi ni hpe htu mai ai lam Mungkinan Hkamja Dap kaw nna hpaji jaw da nga ai. Makawp ninghkap tsi myu mi hpe masat da ai aten laman alang hpring hkra htu ngut ai rai yang kaga makawp tsi ni bai htu n ra ai lam tsun nga ai. N ra ai kaw makawp ninghkap tsi bai kahtap htu ai lam a majaw makawp ninghkap tsi hpe kaja nan ra taw nga ai ni a matu

ahkaw ahkang sum nga ai. Makawp ninghkap tsi a bum hkup lu ai lam, hkrat sum ai lam, ana chyam bra ai lam hpe gawn hkang ai lam hta mung dingbai dingna byin lu ai majaw makawp ninghkap tsi alang hpring hkra htu ngut sai wa gaw hpan kalang bai htu ai lam koi gam ra nga ai.

Ninghkap tsi 2 lang htu ngut ai hpan kaga makawp tsi myu mi hte bai htu ai lam gaw Mungkan Hkamja Dap a hpaji jaw da ai lam n rai nga ai. Ya na ten hta mungdan shagu hta sawk sagawn nga dingyang rai nga ai.

Ningdaw 3 makawp ninghkap tsi htu ra ai lam hte seng nna, mungdan shagu makawp ninghkap tsi hte seng ai masing masa amy myu nga ai raitim, makawp ninghkap tsi garai n lu ai matsan ai mungdan na masha ni makawp ninghkap tsi hpe madung dat htu mai hkra ningdaw 3 lang na makawp ninghkap tsi htu ai masing hpe garai n mai galaw ai lam Mungkan Hkamja Dap kaw nna lajin hpaji jaw da nga ai.

Mahta laika

WHO: Novel Coronavirus-2019 - Questions and Answers

CDC: Coronavirus – Frequently Asked Questions (FAQ)

UNICEF: Novel Coronavirus – FAQ

UK National Health Service – Covid-19 Vaccine

Serum Institute: FAQ – Covishield

SOP of AstraZeneca_Storage and Thawing Use